

Снежана РАДИЋ

ЖЕНСКА ЗАНАТСКА ШКОЛА — УБ (1919—1957) — Историјска белешка —

І. Историјат фонда

„Женска занатска школа” из Уба, према подацима из архивске грађе, основана је одмах после првог светског рата, и са малим прекидима после другог светског рата, постојала до 1957. године. Према Статистичком листу за ниже и средње стручне школе од 15. децембра 1946. године, под ставком 6 на питање када је школа основана пише 1919. година. Међутим, граничне године фонда су 1921—1957. године, јер од те године располажемо са архивском грађом.

Женска занатска школа, према територијалној подели, припадала је Краљевској банској управи Дринске бановине, од 1929. године а према ресорној подели још од оснивања Министарству трговине и индустрије, касније Министарству народне привреде. Од 1942. године, по укидању бановина, школа је припала територији Окружног начелства — округа ваљевског — срез тамнавски, а на терет Министарства просвете и вера — Одељење за народно просвећивање, одсек за занатско трговачке школе (Одлука Окружног начелства — округа ваљевског — деловодни бр. 66/42 — архива фонда). Од 1945. године школа је под ресорном управом Министарства индустрије и рударства — Одељења за стручну наставу.

Министарства под чијом је ресорном управом била школа водила су бригу о организацији рада школе, прописивала почетак школске године, одређивала услове под којима школа мора да ради (на пример да ли је број уписаних ученица довољан за рад школе), одређивала су планове и програме за рад школе и др.

Сви лични и материјални расходи, били су на земаљском буџету, а тек од 1946. године пренети су на окружни буџет (архива фонда деловодни број 23/46). Од школске 1953/54. године финансијска средства за школу обезбеђивао је Народни одбор среза тамнавског а од 1. јануара 1956. године до њеног расформирања, школу је издржавао Народни одбор општине Уб.

У периоду између два светска рата, осим Министарства трговине и индустрије бригу о школи водила је и Убска женска подружина, а финансијску потпору пружали су Одбор фонда за здравствену заштиту ученика и прилози грађана. Има података да у школској 1938/39. години школа није добила никакву новчану помоћ ни од Дринске бановине, ни од Министарства трговине и индустрије, већ је све трошкове школе покрила Убска женска подружина, која је, као подружине и у другим местима, имала велику улогу у организовању рада и животу школе.

Из извештаја о раду Убске женске подружине за 1936. годину, упућеног Београдском женском друштву, види се да Подружина на Убу постоји од 1914. године, када је прекинула рад због избијања првог светског рата и наставила да ради тек 1919. године. Подружина је била смештена у згради Аврама Сандића, који је тестаментом завештао зграду општинској управи, с тим да се обезбеди довољан број просторија за Женску занатску школу. Намештај у школи, односно сав школски инвентар припадао је Подружини. Те исте године, у школској каси се налазило 300 динара, што је још један доказ да је Подружина 30-тих година овог века издржавала ову школу. Председница Подружине, уједно и председница школског одбора била је Полексија Дејановић.

Нерасполажемо подацима где је школа била смештена од оснивања до 1936. године. У акту Подружине од 4. августа 1936. године пише: „Према тестаменту поч. Аврама Сандића, бив. са Уба, школа ове Подружине, треба да се смести у кућу заоштавчеву...” Те године Подружина и школа смештене су у кућу Аврама Сандића, која је имала четири просторије. У тој кући школа је остала до 1947. године када је премештена у локал Властимира Васовића. За све време постојања и рада, ова школа није имала одговарајуће смештајне услове за рад. То се пре свега огледало у скученом простору, односно недовољном броју учионица, које су биле мрачне. У школској 1952/53. години настава I разреда обављала се у згради Основне школе, настава II и III разреда поново у кући Аврама Сандића, што је доста отежавало рад школе.

Женска занатска школа радила је од 1919. године до школске 1947/48. године, када је решењем Извршног одбора Среског народног одбора — Уб од 9. марта 1948. године школа укинута, а особље школе стављено на „расположење” Министарству комуналних послова НР Србије. У другом светском рату школа је радила све време, са неким малим одступањима, која се односе на трајање школске 1941/42. године. Иста је реализована у периоду од 8. марта до 31. августа 1942. године. У раздобљу од 1948. године до 1953. године, школа, иако формално није постојала, имала је континуитет рада. Одржан је читав низ просветно домаћичких течајева, шестомесечних и тромесечних курсева кројења и шивења у самом Убу и по селима среза тамнавског. Среско веће Народног одбора среза тамнавског, донело је решење 15. јануара 1953. године, „да се Курсна школа у Убу пре-

твори у Женску занатску школу са седиштем у Убу". У годишњем извештају о раду упућеном Савету за просвету и културу Народног одбора среза тамнавског од 9. фебруара 1954. године у делу, који се односи на наставну материјалну базу, пише: „Школа је отворена и почела са радом 1952/53. школске године, са нешто мало столова и дотрајалих машина. Столови су власништво Савеза женских друштава, а шиваће машине су остале од Женске занатске школе, која је радила пре рата, и краће време по ослобођењу". Још у 1955. години Савет за просвету и културу Народног одбора среза тамнавског донео је одлуку „да се од 1955/56. школске године постепено та школа угаси, те због тога се ни упис нових ученика у I разред неће вршити".

Женска занатска школа је била трогодишња. Уписивале су се девојчице са 14 година старости, после завршене основне школе, а понекад и са 12 година старости. Највећи број ученица потицао је из земљорадничких породица, тако је у школској 1940/41. години од 39 уписаних ученица, 20 је потицало из земљорадничких породица, 5 из трговачких, а остале су биле из породица чији су се очеви бавили разним занимањима: кафецијским, зидарским, берберским, ткачким, службеничким, кантарцијским и др. Такође, за 22 ученице стално место боравка био је Уб, а остале су биле из околине Уба: Тулара, Трњака, Мургаша, Совљака, Звиздара и Бајевца. Први разред био је обично припремни, а II и III стручни. Најмање уписаних ученица било је у школској 1946/47. години — 22 ученице, а највише у школској 1954/55. години — 100 ученица.

Настава у школи изводила се према прописаним плановима и програмима од стране Министарства трговине и индустрије до другог светског рата, а после рата од Министарства индустрије — Одељења за стручну наставу. На пример у школској 1938/39. години радило се према наставном плану и програму из следећих предмета: народни језик, математика, познавање робе, домаћинство и декоративно цртање. У 1946. години изводила се настава из следећих предмета: стручног практичног рада, теорије кроја, народног веза, српског језика, руског језика, историје, земљописа, природописа, математике, физике (није се предавала у I разреду) хемије са познавањем материјала (није имао I разред), хигијене, декоративног цртања, певања и гимнастике. Дешавало се, да програм и план рада небуде у целости остварен, као на пример у школској 1952/53. години (из стручно-практичног рада домаћинства), а као узроци навођени су: недостатак уџбеника и учила, смештајни простор и материјал за практични рад. Ипак из свих постојећих извештаја, може се закључити да су наставни планови и програми према датим могућностима, успешно остваривани пре свега, захваљујући сналажљивости наставног особља, па је на пример као материјал за стручно практични рад из кројења и шивења коришћен папир, или су модели израђивани у минијатури. Такође, у послератном периоду није било уџбеника за стручне предмете.

Школа није имала све до 20. децембра 1955. године Ђачку кухињу, а њено отварање било је неопходно због ученица које су дола-

зиле из околних села, целодневне наставе и због практичног рада из домаћинства. Тек у школској 1954/55. години отворена је и Ђачка књижница са фондом од 40 књига.

Успех ученица био је завидан; чак је у школској 1953/54. години средња оцена била 3,81. Радна дисциплина била је увек на висини, са мањим дисциплинским прекршајима. Васпитни рад обављан је паралелно са наставом. Идејно политички рад, уопште политичко ангажовање у школи и ван ње, пре рата и у току другог светског рата био је строго забрањен. После рата одвијао се кроз омладинску организацију при школи у коју су биле учлањене све ученице.

Остваривана је веома добра сарадња између самих наставника, наставница, управитеља и школских надзорника. Редовно су одржаване седнице школских одбора и родитељских састанака. Обично, главне теме расправа били су успех и дисциплина ученица и начин како да се то још побољша.

Најстарији нормативни акт, датира из 1934. године и то је „Правилник о дужностима ученица женских занатских школа”, који је издат на основу чл. 38. Закона о женским занатским и женским стручним учитељским школама. Правила о понашању, уопште дисциплини ученица, била су јако строга, што се види и из члана 29. где пише да без одобрења школских власти, ученицама се забрањује да учествују на зборовима, да састављају своје дружине, да објављују своје саставе или покрећу листове, да буду чланови неке политичке странке. Уколико би прекршиле ма и један став чл. 29. престало би право да буду ученице школе.

Школа је активно учествовала на свим већим манифестацијама и приредбама, које су одржаване у Убу. На крају сваке школске године, школа је отварала изложбу најуспешнијих практичних радова ученица, израђених у току школске године. Понекад су те изложбе имале продајни карактер, па је школа на тај начин остваривала приход. Први податак који налазимо за горе наведено, је извештај о раду школе за школску 1938/39. годину где пише да је ЖЗШ у октобру 1938. године учествовала са својим личним радовима на I земаљској изложби, и да је била запажена. Екскурзије су извођене увек, кад су то дозвољавале друштвене и економске прилике. Имале су практично дидактички карактер, и посећивани су градови који имају текстилну индустрију.

Број наставног особља мењао се из године у годину у зависности од наставних планова и програма. У школској 1936/37. години наставу у сва три одељења, изводила је стручна учитељица Лепосава Јакшић, а хонорарних наставника није било. Највише запослених било је у школској 1954/55. години 7 сталних и 3 хонорарна наставника. Нема података о наставном особљу за период 1921/30. година. Од 1931. године до 1936. године управница школе била је Катарина Савић, стручна учитељица, која је уједно била и предавач у свим одељењима. Затим од 1936. до 1938. године на том месту радила је Лепосава Јакшић а од 1938. до 1940. године Љубица Богородицки.

Лепосава Манојловић, занатска учитељица дужност управника школе вршила је од 1940. до 1947. године, а њеним одласком у пензију, ту дужност преузела је, врло кратко, Лепосава Вучинић. Већ 1948. године управница школе је Даница Манић-Поповић. Расформирањем школе Даница Манић постављена је, решењем Министарства комуналних послова, за административног чиновника у Просветном одсеку СНО Уб. Поновним формирањем школе 1953. године једно кратко време дужност управника обављала је Негосава Милошевић. Од априла 1953. године за управницу је постављена Лепосава Бунисијевић, која је на том месту остала до априла 1954. године када ту дужност преузима Рајна Задих. Већ 1955. године за управника је постављен Чедомир М. Цветковић, наставник математике. Последњу школску 1956/57. годину Женска занатска школа завршила је под управом Мируне Шекуларац.

У току свог постојања од 1919. до 1957. године Женска занатска школа седам пута је мењала свој назив. На првом акту фонда из 1921. године пише „Женска радничка школа”, а последњи назив школе је препис штамбиља:

грб (НР Србије)
Народна Република Србија
Женска занатска школа
бр. _____
_____ 1950. 88 год.
Уб, Срез тамнавски

II. Начин сређивања и стање архивске грађе

Архивску грађу Женске занатске школе преузео је ваљевски архив маја 1986. године, заједно са архивском грађом Школе за квалификоване раднике — Уб. Из записника о извршеној примопредаји архиве Женске занатске школе између Народног универзитета у Убу (архиву ЖЗШ Народни универзитет је добио од Учитељске школе из Уба) и Школе за квалификоване раднике Уб (од 11. априла 1972. године бр. 374 — архива Школе за квалификоване раднике), види се да је архива школе неколико пута мењала место свог смештаја.

Преглед и попис архивске грађе извршен је у Архиву, која је била запакована у три картонске кутије (димензија 100 × 60 × 50 cm). У првој фази, фонд је сређен у октобру 1987. године, са занемарљивим излучивањем безвредног архивског материјала. По прегледу архивске грађе урађен је класификациони план, а детаљном архивистичком сређивању фонда приступило се почетком 1988. године. Приликом сређивања коришћен је принцип слободне провенијенције, комбинован са тематским начином сређивања, из два разлога: I зато што грађа није комплетно сачувана (по процени архивског радника сачувано је 60% а за неке године само 10%), а и да би се делом

испоштовао рад регистратуре и II из практичних разлога због лакшег долажења до битних података о ствараоцу фонда.

На основу архивске грађе може се констатовати да је регистраторско пословање било централизовано. Сва пристигла и решена акта евидентирана су и завођена у једном деловодном протоколу хронолошки. Поверљивих и строго поверљивих аката није било, па самим тим ни таквих деловодника. У фонду први деловодни протокол датира из 1930. године и исти тип деловодног протокола задржао се до 1947. године, а од те године, користи се друга врста деловодног протокола. Код првих, на једној страни налазе се рубрике у које је завођен број, датум, завођења, име надлештва или лица од којих предмет долази, обрађивач, кратка садржина предмета, прилози, такса, а на другој страни датум и решење по датом предмету; док код других, све наведене рубрике налазе се на једној страни. С обзиром да је школа постојала до 1957. године у деловодним протоколима нема шифри организационих јединица, јер је Уредба о увођењу шифри ступила на снагу те године. Прегледом деловодних протокола утврђено је да нису вођени регистри.

Фонд има 37 инвентарних јединица, од тога: 24 књиге, 13 свески и 3 архивске кутије. Свака кутија има унутрашњу и спољашњу листу, а књиге и свеске само спољашњу. Спољашња листа садржи назив Архива, назив фонда, распон година и организациону јединицу односно врсту грађе. Унутрашње листе су детаљније и поред ових општих података у њима је исписан кратак садржај предмета. За фонд Женске занатске школе урађен је сумарни инвентар као обавештајно средство, који је саставни део досијеа фонда.